

В.П. Плавич

к.ю.н., д.ф.н., проф.

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ВИМІРИ БУТТЯ ЛЮДИНИ ЯК ВАЖЛИВІ ЕЛЕМЕНТИ МЕТААНТРОПОЛОГІЇ ПРАВА

Основоположник психоаналізу Зигмунд Фрейд показав, що розум людини не безроздільно хазяйнує в його мозку. Існує ще і «несвідоме» – величезний океан закритих почуттів і бажань, які наше уявлення про пристойність не випускає на світло і які користуються будь-якою лазівкою в свідомості, щоб вирватися назовні [1]. В інтелекті людини містяться елементи як позитивного, так і природного права (в т. ч. з його зовнішніми проявами – звичаєвими, моральними, релігійними і т. ін.). Під впливом різноманітних правових норм інтелект формує дух людини, що в результаті відображається в її поведінці. Слід зауважити, що правові норми можуть безпосередньо впливати на дух людини. У такому випадку формується духовне, екзистенційне, інтуїтивне, емоційне, почуттєве право, а інтелект на початковій стадії відіграє лише пасивну роль. Далі можлива інтелектуальна дія, що полягає в осмисленні, переосмисленні духовного, екзистенційного, інтуїтивного, емо-

ційного, почуттєвого права. Можна сказати, що між людиною і правом існує функціональна залежність. Функція $y = f(x)$ визначає методологічну домінанту, якою керується людина у життєдіяльному процесі. Отже, антропологія права – це відтворення функціональної залежності інтелекту і духу людини від норм позитивного і природного права.

Методологічні домінанти антропології права відображаються в екзистенційному праві. Оскільки на зміну філософській антропології прийшов екзистенціалізм, то методологічними засадами стали не раціональні, інтелектуальні, а ірраціональні, духовні засади. Право, яке не має меж, перебуває в таємничому замежовому (позарозумовому) світі духовності, має підсвідомі і безсвідомі прояви, володіє трансцендентальними властивостями настрою та почуттів, налаштовує людину на відповідні дії. Причому ці правові дії продуковані не стільки для себе, як для інших, скеровані не стільки у теперішній час, як здебільшого у майбутній; за межами людського існування вони демонструють людину онтологічно, якою вона є. Така екзистенційна методологія олюднює людину. Розглядаючи право в людині (правовий вимір людини), ми власне розглядаємо один з предметів антропології права – вплив права на людину. Комплексне дослідження антропології права та поведінки людини в ноосфері приводить до нового поняття метаантропологічного права, яке претендує на його абсолютний вимір. Сучасна філософська антропологія отримала новий напрям дослідження – метаантропологія як антропологія вищого рівня, де звичайне людське існування обґрунтовується можливістю людського розуму пояснити пізнання конкретної речі. Важливою компонентою метаантропології є нігітологія. Нігітологія – це вчення про небуття як основне поняття для онтології буття, що має першочергову цінність. У духовному житті людини по-різному трактують взаємовідносини з такими філософськими категоріями, як «буття», «небуття», «ніщо», «інобуття», «порожність», що викликає певний страх, жах, різноманітні флуктації. Це призводить до неонтологічних тлумачень, суперечливих філософських позицій, тому й існують класичні і некласичні варіанти філософських вчень, які породжують суперечності між буттям і небуттям. Досліджуючи буття, людина мусить вдатися до його зворотного боку – небуття, яке, на перший погляд, скрите від наших почуттів та свідомості. Небуттєві характеристики присутні на кожному кроці людського буття, що відкидає існування поняття «ніщо».

Перехід буття в небуття відображає тілесну смерть людини, у результаті чого душа переходить у потойбічний непізнаний світ. Буття душі в подальшому небутті відображає властивості земного буття. Тобто людська душа в потойбічному світі має ті властивості й характеристики, які сформувалися в земному бутті. До основних характеристик буття належать цілісність, іс-

тинність, благість і краса, що підкреслює єдність думки. Можливе і дійсне на рівні буття дають змогу глибше зрозуміти важливість людських творінь. Тому й з'являється класифікація видів буття: механічне, хімічне, фізичне, біологічне, соціальне. Для права згадані категорії є визначальними, хоча й проблемними в соціальній сфері. Провідну роль у створенні цілісного, істинного та благородного відіграє намагання людини діяти у сфері правової краси, цілеспрямовано рухатися в бік абсолютності, а не відносності, і повноцінно використовувати свої метаантропологічні задатки. Наступною компонентою метаантропології є екзистенціологія, як наука про екзистенцію, екзистенціали. Екзистенціал (з лат. існування) – це ситуація людського буття, яка переважно пов'язана з її граничними і трагічними проявами і породжує глибинні зміни стратегій та смислів існування. Нігітологія й екзистенціологія породжують архетипи культури, які формують локальні культури задля усвідомлення культурології права, правової комунікації в бутті суспільства. Під архетипами культури філософи розуміють екзистенціальні і світоглядні основи, на яких базується творчість культури, а також її сприйняття, що є важливою складовою частиною архетипів людського буття. Екзистенціальна проблематика виникає в критичних точках життєдіяльності людини, що потребує природноправового врегулювання на основі вищих здобутків людини, тобто архетипів культури. Екзистенціали хоча і порушують правову гармонію, але створюють нову правову гармонійність, яка є необхідною в конкретній ситуації чи періоді. Цей новий правовий архетип культури досліджує метаантропологія права, яка впливає із загального поняття антропології. Метаантропологія – це вчення про межі буття людини, його екзистенціальні виміри, умови комунікації в цих вимірах й архетипічних основах культури. Дослідники філософії стверджують про існування ієрархії рівнів буття, яка була відомою ще за часів Античності. Нижньою межею є абсолютне небуття, а верхньою – буття як таке, що у філософії Середньовіччя збігається з ієрархією абсолютності добра, а також з ієрархією краси. Отже, буття розуміють як повноту реалізації всіх скерованих до досконалості якостей, а небуття ототожнюють зі злом. На нижній межі метаантропології людина творить правові норми, які часто суперечать природним, тому не мають цінності, тобто є нічим. Але замість одних норм законодавець створює інші, які в подальшому також будуть скеровані в небуття. Цей процес є нескінченним і залежить від правосвідомості як природного усвідомлення вічних законів природи. Загалом, нижня межа не може відображати абсолютність позитивного права, коли закономірним стає поступово наближатися до верхньої межі – добра і краси. Метаантропологія є філософією меж людини, рівнів її життєдіяльності, філософією буденного, граничного і позаграничного її буття. Тому метаантрополо-

гія – це духовний рух (та усвідомлення його) від буденного буття людини до позаграничного. Для права метаграничний вимір буття є можливістю формування ідеального майбутнього права на основі справжньої ієрархічної любові, що сприяє створенню онтологічного життєдіяльного природно-правового простору. Якщо антропологія права – це відтворення функціональної залежності інтелекту і духу людини від норм позитивного і природного права, то метаантропологія права – це трансцендентальний рівень онтологічного руху людини в підтриманні правової краси у Всесвіті [2]. Дух людини завжди має внутрішній правовий зміст, тобто в душі міститься право, яке регулює думки, почуття, пристрасті і дії. Але в цьому випадку йдеться про метаграничне буття, де дух людини набуває абсолютного виміру, має онтологічне призначення згідно із задумами Творця Всесвіту. Досягнути абсолютного духу не вдається жодній людині, але максимально наблизитися до нього можна, що також є рідкістю. Для цього потрібно, щоб людина вийшла з буденності і граничності й перейшла думками, почуттями, всією екзистенцією в метафізичний, позамежовий трансцендентальний світ. Такий стан людини досліджує антропологія права вищого рівня, тобто метаантропологія права. Людині від природи властиве тяжіння до природного і у помислах і у діях. Саме в умовах екзистенційної ситуації вона робить свій вольовий вибір на користь духовності чи бездуховності. Духовне життя складається з екзистенційних суперечностей і виражається в діалектиці душевних рухів. Тобто передбачається узгодження індивідуального та соціального через інтеграцію свідомого та несвідомого, раціонального і нераціонального в самій людині [3].

Література:

1. Плавич В.П. Теоретико-методологічний та філософсько-правовий аналіз правотворчості : наукові реалії сучасності: [монографія] / В.П. Плавич. – Одеса: Астропринт, 2017. – 432 с.
2. Сливка С.С. Проблеми філософії права: навч. посіб. / С.С. Сливка. – Вид. 2-ге, переробл. і допов. – Х. : Право, 2015. – 192 с.
3. Плавич В. Проблеми сучасного праворозуміння: теоретико-методологічний та філософсько-правовий аналіз: [монографія] / В. Плавич. – Одеса: Астропринт, 2011. – 232 с.